

Article Arrival Date

13. 10. 2024

Article Type

Research Article

Article Published Date

25.12.2024

Doi Number:10.5281/zenodo.14553200

**PANDORA, APHRODİTE, PENELOPE VE HERA MİTOLOJİK KARAKTERLERİ
IŞIĞINDA ANTİK YUNAN'DA KADIN ALGISI**
PERCEPTION OF WOMEN IN ANCIENT GREECE IN LIGHT OF THE MYTHOLOGICAL
CHARACTERS OF PANDORA, APHRODITE, PENELOPE AND HERA

Kevser TAŞDÖNER

Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Adıyaman, Türkiye.
e-posta: ktasdoner@adiyaman.edu.tr /ORCID ID: 0000-0003-4077-5444

Görken ARTAGAN KIRMIZIYAPRAK

Doktora öğrencisi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Eskiçağ Tarihi A.B.D. İzmir,
Türkiye. e-posta: gorkemartagankaya@gmail.com/ ORCID ID: 0000-0002-9771-7176

Özet

Mitoloji kelimesi, Yunanca sözle söylenen, duyulan hikâye anlamına gelen “Mythos” ve gerçeğin insan sözüyle anlatılması anlamına gelen “Logos” kelimelerinin birleşiminden oluşur. Aslında iki kelime mantık açısından birbirine tezattır. Biri hikâye, masal gibi gerçeği yansıtmayan olayları tanımlarken, diğeri ise gerçeğin anlatılmasıdır. Bu sebeple Eskiçağın insanların inanç sistemlerini ve mitlerini incelerken birbirlerinden ayıramayız.

Genellikle erkek egemenliğinin hâkim olduğu, yönetim dâhil devletin tüm kurumlarında, toplumun söz hakkı olmayan vatandaşları olan kadınlar, Mezopotamya, Antik Yunan ve Roma gibi Eskiçağ Devletleri'nin mitoslarında ise fazlasıyla rol almışlardır. Söz konusu çağın mitoslarında, kadının doğurganlık özelliğine sahip olmasından dolayı kutsal bir varlık olarak kabul edilirken, yarattıkları tanrıçaları insanoğlunun başına gelen felaketlerin, yıkımların ve savaşların kaynağı olarak da göstermişlerdi.

Bundan dolayıdır ki günümüzde Eskiçağ Devletleri'nin sosyal yapılarında kadın algısının kısıtlı bilimsel verilerin ışığında değerlendirmesini yaparken, onlara ait mitoslardan da oldukça faydalanıyoruz. Bu çalışmada dört mitolojik karakter, Pandora, Aphrodite, Penelope ve Hera seçilmiştir. Amacımız, Eskiçağ mitolojisinde, savaşları başlatan, felaketlere sebep olan aynı zamanda canlıların doğumunu sağlayan, aşkı var eden, kadına dair örnek mitler üzerinden, Antik Yunan Uygarlığı'nda kadın algısını yorumlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Eskiçağ, Kadın, Antik Yunan.

Abstract

The word mythology is formed by combining the Greek words “Mythos”, meaning a story told or heard in words, and “Logos”, meaning the telling of truth through human words. In fact, the two words are logically contradictory. While one describes events that do not reflect reality, such as stories and tales, the other is the telling of truth. For this reason, we cannot separate them when examining the belief systems and myths of ancient people.

Women, who were generally citizens of society who were male-dominated and had no say in all institutions of the state, including the administration, played a significant role in the myths of ancient states such as Mesopotamia, Ancient Greece and Rome. In the myths of the era in question, women were considered sacred beings due to their fertility, and they also showed the goddesses they created as the source of disasters, destructions and wars that befell humanity.

For this reason, while we evaluate the perception of women in the social structures of ancient states in the light of limited scientific data, we also benefit greatly from their myths. In this study, three mythological characters, Pandora, Aphrodite, Penelope and Hera were chosen. Our aim is to interpret the perception of women in Ancient Greek Civilization through sample myths about women who started wars, caused disasters, provided birth to living things, and created love in ancient mythology.

Keywords: Ancient Era, Mythology, Women, Ancient Greece.

Giriş

Mitler, her toplumda kendi kültürleriyle özleşerek, farklı farklı koşullar sonucu oluşmuştur. Zira gerek ticaret, gerekse savaşlar gibi toplumların bir araya gelme durumlarından kaynaklı benzer özellikler taşıyan mitlerin varlığı, insanların etkileşim halinde olduklarını açıkça göstermektedir. Bunun yanında hangi coğrafya, kıta, kültür, ırka sahip olursa bile insanoğlunun hayattan beklentilerinin, korkularının, isteklerinin ortak bir kod olarak içlerinde taşıdıklarını da söyleyebiliriz. İlk yazılı mitolojik hikayeler, dünyada bilinen en eski medeniyetlerin ortaya çıktığı Mezopotamya’da görüldü (İÖ 4000-3000) (Kramer, 1999). Bu coğrafyanın bilinen en eski toplumu olan Sümerliler, ekip biçtikleri tarım alanlarını doğal afetlerden korumak adına su kanalları, su bentleri inşa ettiler. Ancak, inşa ettikleri bentler, sağanak yağışlara ve süratli fırtınalara karşı tarım alanlarını korumada yetersiz kaldı. Bu durum karşısında Sümerliler, doğaüstü yani insanüstü güçlerin varlığına inanmaya başladılar (Taşdöner, 2021: 618). Kendilerinden kat kat üstün olarak gördükleri bu ilahi güç, tanrıları ve tanrıçaların yaratılmasını sağladı. Çok sayıda mitlerin yer aldığı Sümerlilerin oluşturduğu inanç sistemi, kendilerinden sonra siyasi varlık gösterecek olan hemen hemen tüm Mezopotamya medeniyetlerinin inançları için ilham verici olduğu gibi Antik Yunan, Anadolu hatta Roma kültürüne kadar tesir etti.

Eski Batı toplumlarında ilk mitler Antik Yunan coğrafyasında ortaya çıktı. İÖ 9. Yüzyılda yaşamış Homeros’a ait iki destan İlyada ve Odysseus sayesinde tanrılar dünyası ile tanışan Hellen dünyası, Homeros’un on iki tanrılar panteonunu yüzyıllarca inanmışlar ve tapım göstermişlerdi. Hellenlerin, Roma Cumhuriyeti ile yaptığı Makedonia Savaşları (İÖ 214- İÖ 147) vesilesiyle on iki tanrı sistemi Roma’ya intikal etti. Bunun sonucunda Yunan temelli Roma inancı oluştu. Hellen tanrılarının ve tanrıçalarının tapımı, Latin formatıyla, Roma dünyasında Hıristiyanlık inancının, Roma İmparatorları tarafından benimsenmesine kadar resmiyette devlet dini olarak kabul gördü. Zira halk arasında pagan inancı gizli bir şekilde devam etti.

Yazıya aktarılmış ve günümüze kadar ulaşmış mitolojik hikayeler bilimsel olarak tarihi eserler değerinde olmasalar da, onları incelediğimizde Eskiçağ insanının sosyal, kültürel ve idari olarak nasıl bir yaşantı içinde olduklarını anlamamız açısından oldukça önemlidirler. Bu çalışmada, amaçlanan konuyla ilgili olarak, kışkırtıcı Pandora, güzelliği ve cinsel cazibesıyla büyüleyen Zeus’un kızı Aphrodite; sadakatin timsali Penelope ve Zeus’un kızkardeşi aynı zamanda eşi olan hırslı, kıskanç Hera figürlerinin ışığında Antik Yunan uygarlığında kadın algısının değerlendirmesini yaptık.

1. İnsanoğluna İlk Ceza: Pandora

Eski Batı uygarlıklarında ilk mitler Antik Yunan coğrafyasında ortaya çıkmıştır. Homeros’a ait iki destan İlyada ve Odysseus ile tanrılar dünyasıyla tanışan Hellenler, Homeros’un on iki tanrılar panteonunu yüzyıllarca inanmışlar ve tapım göstermişlerdi (Daha fazlası için bkz. Homeros, *İlyada*). Homeros’un eserlerindeki tanrıların yaratılışları ise, yine Antik Yunan şairi Hesiodos’un eserlerinde anlatıldı. Antik Yunan didaktik şiirinin babası olarak kabul edilen Hesiodos yaklaşık olarak İÖ 700’li yıllarda yaşamıştı. Hesiodos’un *Theogony* yani “Tanrıların Doğuşu-İşler ve Güçler” adlı eserinde yer alan en ünlü miti, tanrıların insanlar üzerindeki gücünü, insanların ise onlara karşı acizliğini anlattığı insanın yaratılışıdır. Hikâyeye göre, baş tanrı Zeus’un emriyle insanı, gözyaşıyla harmanladığı balçık çamurdan yaratan Prometheus, Zeus’un insanlardan sakladığı ateşi çalarak yarattığı ölümlülere verdi. Böylece o zamana kadar çiğ et yiyen insanlar yemeklerini pişirebildiler, ateşi kullanarak yaptıkları silahlarla kendilerini saldırgan hayvanlardan koruyabildiler, ısınabildiler (Hesiodos, *İşler ve Güçler*, 45, 50, 55)

Sonuçta tanrılara yalvarmalarına gerek kalmamıştı. İnsanın güçlenmesi ve kendisine yalvarma, dualar etme ihtiyacı duymamasından dolayı Zeus öfkelenmişti (Taşdöner, 2021: 624-625).

“Iapetos’un oğlu, sivri akıllı kişi, seviniyorsun ateşi çaldın, beni aldattın diye

Ama bil ki dert açtın kendi başına da, çaldığın ateşe karşılık bir bela,

Öyle bir bela salacağım ki insanların başına, sevmeye,

okşamaya doyamayacaklar bu belayı” (Hesiodos, *İşler ve Güçler*, 45, 50, 55).

Yunan mitolojisine göre, Zeus’un insanoğluna kendi gücünü ve egemenliğini kabul ettirmesi için verdiği ceza kadının yaratılışıydı. Hephaistos’u çağıran Zeus, *“bir parça toprak al, suyla karıştır dedi. İçine insan sesi koy, insan gücü koy, bir varlık yap ki yüzü ölümsüz tanrıçalara benzesin, bedeni güzelim genç kızlara”*.

Daha sonra Zeus, tanrı ve tanrıçalardan yeni yaratılan insana kendi özelliklerinden hediyeler vermelerini ister. Hesiodos’un yazımıyla kadına yüklenen özellikler oldukça ilginçtir.

“Athena sen de ona el işlerini öğret, renk renk kumaşlar dokumasını öğret,

Aphrodite sen de büyülerinle kuşat onu, istekler, arzularla tutuştur onu,

Hermeias, sen de bir köpek yüreği, bir tiki huyu koy içine”

Zeus’un istekleri hemen yerine geldi. Yalanlarla içi doldurulmuş, güzelliği ile herkesi büyüleyen bir kadın şekillenmişti. “Bütün armağan” anlamına gelen Pandora ismi verildi ölümlü erkeklerle gönderilen bu belaya. Zeus, Pandora’ya gizemli bir kutu hediye etti. Zeus’un Pandora’ya bir uyarısı vardı;

“...sakın sana verdiğim kutuyu açma, onun içindeki iyi şeyler uzaklara kaçarlara ve onların yerine fenalıklar gelir, seni rahatsız ederler. Bu kutuyu iyi sakla, çünkü yalnız senin değil, bütün insanların saadeti ve felaketi bu kutunun açılıp açılmamasına bağlıdır.”

Kadın kendisine verilen hediyelerle beraber yeryüzüne indirildi. Zira Pandora kendisine verilen kutunun içinde ne olduğunu merak ediyordu ve dayanamayıp kutuyu açtı. Kutunun içinden hastalık, ıstırap, yalan, riya, şehvet ve insanları üzebilecek ne varsa hepsi uçtu. Zeus’un tüm ikazına rağmen kutuyu açan Pandora telaşa kapıldı ve kutuyu hemen kapattı. Kapattığı kutunun içinde ise *umut* kalmıştı. İnsanlardan intikam almak isteyen Zeus amacına ulaşmıştı. Pandora yüzünden tüm olumsuzlukların dünyaya yayılıp, umudun kutuda kalmasıyla, insanoğlu o günden sonra her türlü sıkıntıyı yaşayacaktı (Hesiodos. *Theogonia*. 570-615).

O günden itibaren, insanlar, tanrılarla boy ölçüşemeyecek, onlara yalvararak, adaklar adayarak, kurbanlar vererek sadakatlerini göstereceklerdi. Yaşama dair her türlü umutlarını tanrılarda aramaya devam edeceklerdi. Üstelik tüm bunlara, yaratılan kadının merak zafiyeti sebep olmuştu.

Yaratılış kitabında (*Tekvin*: III) Havva’nın elmayı yemesiyle cennetten kovulma ve insanın ölümlü olmaya mahkûm bırakılması hikâyesinde olduğu gibi Pandora’da erkekleri tanrılardan uzaklaştırarak yaşlanmaya ve ölüme mahkûm etmişti. Artık erkekler kadınlara nasıl ve ne kadar güvenebilirdi? Eski Yunan erkekleri yuvalarını kurmak ve soylarını devam ettirmek için bir kadına muhtaç olmalarına rağmen eşlerine bile kuşkuyla yaklaşmışlardı. Eşlerini ailelerine asla ait olmayan yabancılar olarak görmüşlerdi (McClure, 2023: 156).

2. Güzelliğin Sembölü: Aphrodite

Antik Yunan'da, mitolojideki kadınların aldatıcı, manipülatif ve erkeklerin çöküşü olarak tasvir edilmesi, Yunan ataerkil toplumunu yansıtan baskıcı muamele ve zorla tecrit ile örtüşüyordu. Pandora'dan sonra bu görüşü destekleyen en iyi örnek güzeller güzeli Aphrodite'tir.

Kadınların yaşamında belirleyici bir rol oynayan tanrıça Aphrodite, Gök tanrı Uranos, eşi Gaia'dan ayrılmak istemeyince, Gaia oğlu Kronos'un yardımını istemiş ve Kronos, tırpanla babasını hadım ederek Gaia ile Uranos'un ayrılmasını sağlamıştı. Uranos'un denize fırlatılan penisi ise Aphrodite'i yaratmıştı (Hesiodos. *Theogonia*. 155-210). Aphrodite'in özellikleri Pandora ile benzer yöndedir. İkisi de baştan çıkarıcı, arzulan, üreme içgüdüsüne sahip ve akıl çelici kişiliklerdir. İÖ 460 yıllarına tarihlendirilen olasılıkla Locri Aphrodite kutsal alanından olan Loudovisi tahtının merkezi panelinde onun doğum anı betimlenmiştir. Bir tarafında flütçü çıplak bir kız diğer tarafında örtülü bir kadın yer almaktadır. Bu iki tezat görüntü Aphrodite'e olan tapımın da iki yüzünü ortaya çıkartmıştır. O hem evlilik içi hem de evlilik dışı cinsel ilişkiyi temsil eder. Tanrıça aynı zamanda metres ve fahişelerinde koruyucusu rolündedir. Kadının baştan çıkarıcı bir şekilde giyinip kuşanması, süslenmesi ve makyaj yapması Aphrodite ile ilişkili görülmüştü (McClure, 2023:156-163).

Tanrıçaların bazıları ise cinsellikten uzak bir şekilde değerlendirilmişti. Athena, Artemis ve Hestia bakirelikleriyle ünlü ve belki bu nedenle saygın bir konuma sahip tanrıçalardı. Bu üçlü, Aphrodite'in tuzaklarına kanmayan, akıllı, cinsellikten farklı işlerle uğraşan, dişilikleri savaşımlara olan ilgileri ile körelmiş, dönemin erkeksi sayılan işlerine itibar eden tanrıçalar olmuşlardı (Özcan Elçi, 2018: 831, 832).

Aynı zaman da Zeus'un kızı Aphrodite, çoğu mitte güvenilir ve kurnaz olarak tasvir edilmiştir. Lesboslu (Midilli) Yunan kadın şair Sappho, şiirlerinden birinde; "*Ustaca süslenmiş Afrodite, Zeus'un ölümsüz çocuğu ve hilelerin dokumacısı, yalvarıyorum sana, lütfen bana zarar verme, tanrıça, ruhumu özlemle alt etme*" (Sappho, *Poems*. 1) şeklindeki satırlarından da anlaşılacağı gibi, Aphrodite, aşk, cinsel arzu ve erotik çekiciliğin tanrıçası olarak bilindiği için hem erkeklerin hem de kadınların kalpleri üzerinde dikkate değer bir güce sahip olduğu inanılıyordu. Kendisi bu üç özelliği özellikle de cinsel şehvetini öyle açıkça sergilemiştir ki, Aphrodite'in Yunanlıların hoş gördüğü itaatkâr, bakire elit kadın olmadığına dair hiçbir şüphe kalmamıştı. Tanrıça ile ilgili bir mitte; Aphrodite, bir tanrıçanın ölümlü bir adamla birlikte olmasının tamamen utanç verici olduğu gerçeğine rağmen, ilişkiler yaşayan bağımsız, şehvetli, ahlaksız bir kadın olarak tasvir edildiği, Troia prensi olan Anchises ile olan ilişkisi anlatılır (Meehan, 2017: 16).

Hikâyede; Aphrodite, Anchises'e karşı şehvetle vurulduktan sonra, onu baştan çıkarmak için tüm hilelerini kullanmaya hazır bir şekilde Troia'ya uçtu. Aphrodite, kahramanın önünde durdu, görünüşünü bekar bir bakireye benzetti. Troialı onu gördüğü anda, duruşuna, güzelliğine, görkemli giysilerine hayran kaldı. Aphrodite'in, Anchises'i baştan çıkarma arayışında bekar bir bakirenin tehdit edici olmayan kılığını seçmesi dikkat çekicidir. Tanrıça, Anchises'in gerçek kimliğini bilmesini istemiyordu. Çünkü aksi takdirde onunla ilişki kurmazdı. Ancak yatak arkadaşının gerçekte kim olduğunu anladığı anda Anchises, "*Beni yoldan çıkararak sendin... çünkü ölümsüz bir tanrıçayla çiftleşen ölümlü bir adam bir daha asla erkek olamaz*" diye haykırdı. Yalanlar ve manipülasyonlar, aslında Anchises'in bir erkek olma kimliğini kaybetmesine neden oldu (Meehan, 2017: 17).

Aphrodite'in dizginlenmeyen cinsel ihtirasının bir farklı örneği de savaş tanrısı kardeşi Ares'le yaşadığı ilişkiydi. Homeros, çiftin Hephaestus'un evinde gizlice birlikte yattığını ve Ares'in ona birçok hediye verdiğini ve efendi Hephaestus'un yatağını utandırdığını anlatır. (Homeros,

Odysseus. 270-300). Hem Ares hem de Aphrodite, Hephaestus'un sarayında zina günahını işlediler, ancak aşk ve şehvet üzerindeki gücü nedeniyle, Aphrodite'in bu uygunsuzluğun sorumlusu olduğu anlaşılıyor. Hatta Apollon'nun Hermese Aphrodite'in yanında yatar mıydın sorusuna Hermes, Hephaestus'un çiftin üzerine kurduğu tuzağı gördükten sonra, "üç katı kadar çözülmez bağ beni sarsa ve siz tanrılar, evet ve tüm tanrıçalar da izleselerdi, ama ben altın Afrodite'in yanında uyuyabilirdim" diye cevap verir. (Homeros, *Odysseus*. 335-355).

Ares, Hephaestus'u aldatıp karısıyla yattığı için yanlış yapmış olsa da tüm tanrılar onun bunu yapmasının sebebini Aphrodite'in güzelliğine ve ahlaksızlığına bir tepki olarak gördüler. Aphrodite'in davranışları ve ahlaksız olduğu yönündeki itibarı yanlış olarak görüldü, oysa tanrıların ve erkeklerin karşılaşmaya katkısı engellenemezdi, çünkü Aphrodite'in arzulan büyüleri onları tamamen tuzağa düşürmüştü. Erkeklerin Aphrodite'in şehvetinden kaçmak için yapabilecekleri hiçbir şey yoktu ve bu konuda tüm kadınlara örnek oldu (Meehan, 2017: 18).

Antik Yunan'daki mitsel geleneğin incelenmesi ve mitlerin eğitimi etkileme biçimi, öğretici edebiyat türünün etkili bir analizine yol açar. Homeros'un destansı şiirleri gibi sıklıkla eğitim araçları olarak kullanılan metinler, gözden kaçırılması zor olan ataerkillik ve erkek egemenliği temalarını sunar (Meehan, 2017:9).

3. Sadık Penelope

İtaka Kralı Odysseus'un Troia Savaşı sonrası ülkesine dönerken yaşadıklarını, onu bekleyen ailesini anlatan Homeros'un *Odysseus* Destanı, Yunan ailesi yapısı hakkında oldukça fikir vermektedir. Kraliçe Penelope'yi kocasına olan sadakati ve tek başına büyüttüğü oğlu ile olan diyalogları onu tanımlayan en iyi metinlerdir. Destanda, Penelope eşinden ayrı kaldığı uzun yıllar boyunca başka bir kişi ile evlenmemek için çaba sarfetmiştir. Odysseus'un ismini bir bez üzerine gündüzleri işleyip geceleri söken eşinin taliplileri çoktu. Kocasız kalan Penelope güzel olduğu kadar, zengin bir krallığa sahipti. Sadece güzel kadını değil onun sahip olduğu zenginliği elde etmek isteyen talipliler saraya yerleşmişti. Odysseus'un Troia Savaşına giderken kundakta bebek olan oğlu Telemakhos büyümüş ve delikanlı olarak annesinin maruz kaldığı bu durumdan rahatsızlık duymaya başlamıştı. Annesini ve onun sahip olduğu zenginliği korumak isteyen delikanlı talipleri oyalar. (Erhat, 2003: 242-242).

Penelope, taliplerin yakın kuşatmasıyla kısıtlanmış ve tamamen hareketsiz kalmıştı. Çaresizdir ve kaderine boyun eğmişti. Odysseus geri dönene kadar geçen zaman dilimini, ev işleri dışında hiçbir aktivitede bulunmadan, sadece ağır çekimde hareket eder. Penelope sarayında bunları yaşarken, Odysseus iki farklı kadının tutsağıydı. Kalypso ve Kirke, onu sekiz yıldan fazla bir süre ellerinde tutan, kendi amaçlarına hizmet eden ve onu cinsel partnerleri olarak kullanan dişi tanrıçalardı (Karakantza, 1997: 161-162). Odysseus, iki kadının elinden kurtulup, ülkesine gitmek ister ancak kadınlar onu bırakmaz. Zira Odysseus'un iki kadından da çocukları olur. (Hesiodos. *Theogonia*. 1015).

Homeros'un destanında, Miken kralı Atreus'la konuşan yaşlı deniz adamı Odysseus'dan söz eder; "evi İthaka'da olan Laertes'in oğludur. Onu bir adada, büyük gözyaşları dökerken, deniz perisi (nyphe) Kalypso'nun salonlarında gördüm, onu orada zorunlu olarak tutuyor ve memleketine gelemiyor, çünkü elinde kürekli gemiler ve denizle getirecek yoldaşlar yok" (Homeros, *Odysseus*. IV. 55-560).

Uzun yıllar sonrası Kalypso ikna olur ve evine dönmesini izin verdiği İthaka Kralı Odyseus ülkesine kılık değiştirerek gider. Eşi taliplilerinin baskısını dayanamaz ve bir şenlik düzenleyerek

aralarından birini seçeceğini söyler. Dilenci kılığındaki eski kocası bu yarışmaya katılır ve kazanır. Ancak karısı kocası olduğuna çok zor ikna olur. Bu durum Odysseus'un hoşuna gider.

Homeros'un eserlerinden de anladığımız kadarıyla kadının Yunan toplumunda yalnız ve eşsiz olması güç bir durumdu. Üstelik kadınlar evli olsalar da erkekler siyasi, askeri veya sosyal alanlarda yer alabilen tek kişilerdi. Kadınlara ise, toplumdaki bireysel sosyal konumlarına bakılmaksızın, Antik Yunan tarihi boyunca bu alanlarda asla aynı haklar verilmedi.

Yunan mitleri, erkekler ve kadınlar için çifte standartlarla doluydu ve erkek tanrılar çoğu durumda şüphe avantajını açıkça elde ediyordu. Erkek tanrılar düzenli olarak ölümlü kadınları takip etseler de bir tanrıçanın ölümlü bir erkekle birlikte olması tamamen utanç vericiydi (Meehan, 2017: 10).

Yunan toplumunun kadına bakış açısını net olarak ortaya koyan Xenophon, *Oeconomicus* adlı eserinde açıkça ifade etmiştir. Yazar eserinde; *Bebeklerin emzirilmesi için örtüye ihtiyaç vardır. Mısırın ekmeğe dönüştürülmesi için örtüye ihtiyaç vardır ve aynı şekilde yünden elbise üretimi için de örtüye ihtiyaç vardır. Ve hem iç hem de dış işler emek ve dikkat gerektirdiğinden, Tanrı ilk baştan itibaren kadının doğasını iç işlere, erkeğin doğasını da dış işlere ve kaygulara uyarladı diye düşünüyorum* (Xenophon, *Oeconomicus*. VII. 22). Yazar tanrılar tarafından yapıldığını iddia ettiği bu ayrımı açıklamaya devam eder.

Çünkü O, erkeğin bedenini ve zihnini soğuğa ve sıcağa, yolculuklara ve seferlere daha dayanıklı hale getirdi; ve bu nedenle ona dışarıdaki görevleri yükledi. Kadına ise, bedenini böyle bir dayanıklılığa daha az yetenekli hale getirdiğinden, Tanrı'nın içerideki görevleri yüklediğini düşünüyorum. Ve kadında yarattığını ve ona bebeklerin beslenmesini yüklediğini bilerek, ona yeni doğan bebekler için erkeğe göre daha büyük bir sevgi payı verdi (Xenophon, *Oeconomicus*, VII. 23-24). *Ve her ikisi de aynı yeteneklere sahip olmadığı için, birbirlerine daha çok ihtiyaç duyarlar ve çiftin her bir üyesi diğerine daha faydalıdır, biri diğerinin eksik olduğu yerde yeteneklidir.* (Xenophon, *Oeconomicus*, VII. 28).

Kadının evin dışında sosyal hayattan uzak tutma çabası Yunan uygarlığının en ünlü sanatsal faaliyeti tiyatrodan da net olarak görülür. Yunan oyun yazarlarının hikayelerinde sıklıkla kadın karakterler bulunurdu. Ancak bu karakterler hiçbir zaman kadın oyuncular tarafından canlandırılmazdı. Çünkü bu bir kadının inzivadan çıkıp sahneye çıkmasını gerektirirdi. Bunun yerine, erkek bir oyuncu kadın kostümü giyer ve maske takardı. Bu oyunlar çoğunlukla erkek izleyiciler için oynandığından ve tüm oyuncular erkek olduğundan hem izleyiciler hem de oyuncular mevcut katı ataerkilliğe katkıda bulunmuş oluyordu. Üstelik, kadınları tecritte tutmak bir statü göstergesiydi. Sosyal güç ve saygınlık kazanmak isteyen herhangi biri eşine karşı bu tutum içine girerdi (Meehan, 2017: 11-12).

Homeros'un eserlerinde yer alan kadın figürleri vasıtasıyla Yunan erkekleri hiçbir kadının itaatine veya karakterine güvenemeyeceklerini düşünmüş olmaları o döneme dair doğaldır. Örneğin Aphrodite, ölümsüz bir tanrıça, toplumun kurallarına uyamıyorsa, kusurlu, ölümlü bir kadın nasıl uyabilirdi? Erkeklerin kadınlarını saklayabilecekleri en güvenli yer, zina ve diğer günahların cazibesinden uzakta, evde güvenli bir şekilde kilitli kalmaktı. Erkeklerden ayrı ve onlara tabi olan seçkin kadınların, doğanın onlara verdiği hileleri kullanarak erkekleri kendi pençelerine çekmeleri mümkün değildi (Meehan, 2017: 19).

4. Kıskaç Hera

Mitoloji bağlamında kadına bakış açısı sunması bakımından Tanrıça Hera ve Zeus üzerinden ilginç örnekler günümüze ulaşmıştır. Hera, Zeus'un son eşidir ve aynı zamanda da kız kardeşidir

(Hesiodos. *Theogonia*. 455, 920). İnek gözlü, ak kollu ve altın tahtlı gibi nitelermeler ile karşımıza çıkan Grek tanrıça kıskanç, hırçın, gizli işler çeviren, sevgisine ve nefretine sınır çizemeyen ve donanımını kötülükten yana kullanan bir tanrıça ve eş olarak tanınmıştı. Ancak Hera tüm olumsuz yönlerine rağmen utangaç ve dillere düşmekten korkan bir kadın figürü de olmuştur. Hera bir gün Okeanos kıyısındaki deniz tanrıları çiftini barıştırmaya gitmek zorunda kalır ve durumu haber vermek ve izin almak için eşi Zeus'a gider. Zeus onu özlemiştir ve onunla ilişkiye girmek ister. Hera bunun üzerine:

“Korkunç Kronos oğlu, ne biçim söz çıktı ağzından?

Yatağa yatıp sevişmemizi nasıl istersin

İda dağının tepesinde, göz göre göre?

Ya hep var olan bir tanrı görürse bizi,

Biz uyurken gider, söylerse öbür tanrılara?

Bir daha ayak basamam senin evine,

Ne yüzle çıkarım bu yataktan dışarı?” demiştir (Erhat, 2003: 146-147).

Bu satırlar kadın üzerinde toplumdaki ahlaki baskıya da dikkatleri çektiği gibi, Hera'nın bir yere gitmek için eşinden izin almak istemesi Eskiçağda koca rızasına dayalı eylemin tipik bir göstergesidir. Hera ve Zeus'un hikâyeleri, aşkın, içinde yaşanan çalkantılı süreçlerini anlatmıştır. Hera ve Zeus bir gün kavga ederler ve ona kızan Zeus yeniden evlenmek üzere olduğunu duyurur. Aslında Zeus tahtadan yapılmış bir bebeği gelin gibi giydirmiş ve Hera'nın kalbini acıtmak için böyle bir oyun kurmuştur. Bu oyundan haberi olmayan Hera geline saldırmak için Kithairon dağında saklandığı yerden çıkmıştır. Ancak karşılaştığı manzara Hera'yı mutlu etmiş, eşiyle barışmıştır. Yine de tahtadan gelin yakılmaktan kurtulamamıştır (Howatson, 2015: 377).

Hera bir tahtadan bile kocasını kıskanıp gelin bebeği yaktıracak kadar bu duygusunda aşırı olmakla suçlanmıştır. Ancak Zeus bir tanrı olması yani erkek olması dolayısıyla Hera'nın davranışları kadar eleştiri almamıştır. Kız kardeşi dahil olmak üzere birçok ilişki yaşamıştır. Aslında bizim burada gördüğümüz karısını aldatıp duran ve ele avuca sığmayan tatlı dilli bir adamın nihayetinde karısını sinirden çılgına döndürmüş halleridir. Ne olursa olsun Hera toplum içinde Zeus'un çapkınlıklarına ve sevgililerine karşı çıkışıyla evlilikte tek eşliliği savunan bir figür olmuştur. Kadınların kocalarına sadık olmaları her zaman bekleniyordu. Ancak bunun tersi geçerli değildi çünkü kocalar fahişelerin hizmetlerinden özgürce faydalanabiliyorlardı. Ailenin onurunu korumayan herhangi bir kadının, suçlu olduğu yasa tarafından kabul ediliyordu. Karısının başka bir adamla cinsel ilişkiye girdiğini öğrenen bir koca, kovuşturma korkusu olmadan sevgilisini öldürebilirdi ve bu gelenek hukukuna uygundu. Aldatma hakkındaki bu gerçek, aynı zamanda antik Yunan'da erkek ve kadınların statüsünde açık bir ayrımcılığın kanıtıdır (Seitkasimova, 2019: 52).

Eskiçağ toplumların da kadınlar, toplulukların gelişimini sürdürmede, kaynakları korumada, gençleri eğitmede ve sosyal, kültürel ve tarihi miras değerlerinin devamlılığını sağlamada önemli ve aktif bir güç oluşturmuştu ki bu özellikleri mitolojideki ima edilen sembolizmlerle açıkça görülmektedir. Örneğin, Akdeniz ve çevresi, Eskiçağ toplumlarının sosyo-ekonomik yapılarını ve denizin kaderleri üzerindeki etkisini yansıtan zengin çeşitlilikte dişil sembolik ifadeleri bünyesinde barındırmıştı. Suyun başlangıçta dişil sembolizmin bir parçası olması da dikkate değerdir (Carayannis-Laoupi, 2019:1).

Dişil unsur ile Akdeniz kıyı topluluklarını ilgilendiren su arasındaki bağlantı, su özellikleri, Tsunami gibi deniz felaketleri insan yaşamı ve uygarlığın ilerlemesiyle güçlü şekilde ilişkilidir. Eskiçağda Akdeniz çevresindeki bölge halkı zengin çeşitlilikte dişil sembolizmleri benimsedi. Kıyı topluluklarının hayatta kalması, su ekosistemlerinin üretkenliği ve rahipliğin alametleri, hepsi dişil tanrılara bağlıydı hatta Odysseus'da Athena'nın yardımı gibi, denizci ulusların başarılarının ihtişamı ve görkemi tanrıçalara bağlıydı. Aynı şekilde, zorlukları ve kayıpları da öyleydi. Su, bu antik topluluklar tarafından dişil bir alem olarak kabul edildi ve çeşitli zengin ve çeşitli dişil, deniz sembolizmleriyle temsil edildi (Carayannis-Laoupi, 2019:2).

Kadın olarak tanımlanan ve kadınlarla ilişkilendirilen su, baştan çıkarmayı ve dönüşümü sembolize eder; bu, erkekler tarafından kadınların güçlü ve sıklıkla korkulan bir yönüdür. Ölüm ve yıkım, genellikle Aphrodite, Artemis, Kirke ve Kalypso paradigmalarında tasvir edildiği gibi, ilahi kadınlar tarafından baştan çıkarılan ölümlü erkeklerin kaderiydi. Dahası, birçok kültür, yaşamın, yaşamı ve ebedi gençliği simgeleyen ilkel suların kaynağına inanıyordu. Öte yandan, çok fazla su zararlı ve yaşamı tehdit edici olabilirdi. Denizdeki gibi büyük miktarlardaki su, yaşamı sürdürebilen ancak aynı zamanda yaşamı ve iyi düzeni yok edebilen bir güç içerir. Diğer hikayelerde, bu deniz canavarlarını yatıştırmak için insan kurban etmek gerekiyordu. Kurban edilen kişi genellikle son anda bir erkek kahraman tarafından kurtarılacak kadar şanslı olabilecek genç bir bakireydi. Tek bir yerde bulunan bazı deniz canavarları dişil olarak temsil ediliyordu. Bunların en kötü şöhretlileri, Yunan mitolojisinde deniz felaketlerinin ve kıyametin sembolleri olan Kalypso ve Kirke'ydi. Aynı şekilde, okyanusun gizemli derinlikleri ve denizin potansiyel olarak yıkıcı yönleri de Deniz Kızları ve Sirenler gibi dişil formda kişileştirilmişti, ikincisi Odysseus tarafından unutulmaz bir şekilde karşılaşmıştı. Aksine, şefkat, kurtarma ve inisiyasyon da dişil doğasına atfedilmişti. Kirke, adasında yaşayan ziyaretçilerini bekler. Muhabbeti olduğu erkeklere zehir verip, canavarlara dönüştürdü. Elbette Kirke bu huyunu sonradan bırakır. Nedeni ise, kahraman Odysseus ve aşkın vesilesi ile insan dünyasına bakışıdır (Andreadi, 2023: 2800).

211

Aphrodite, balıkçıların, denizcilerin, denizciliğin ve tüm deniz dünyasının doğaüstü koruyucusuydu (Carayannis-Laoupi, 2019: 6).

Yunan mitlerinin çoğu kadınları aldatıcı, utanç verici, manipülatif ve erkekler için bir bela olarak tasvir etmiş ve böylece kadınların toplumu parçalamasını önlemek için erkek egemenliğini gerekli kılmıştır. Pandora utanç vericiydi ve tüm acı ve ızdırabı dünyaya saldırdığı için toplum için bir belaydı. Aphrodite, cinselliğini ölümlü kadınlar arasında bir fahişeye eşdeğer olacak şekilde sergileyerek aldatıcı, manipülatif ve utanç vericiydi (Meehan, 2017: 11). Yunanistan'da Arkaik Dönemin bir dizi mükemmel kadın şairinin en ünlüsü olan Sappho'nun, ölümünden uzun süre sonra Platon tarafından "ilahi" olarak kabul edilmesi (Andreadi, 2023: 2801) de mitolojideki algı değişimin gerçek yaşamdaki bir örneğidir.

Sonuç

Antik Yunan mitolojisinin öne çıkan dişil karakterleri Pandora, Aphrodite, Penelope ve Hera'ya ait mitler üzerinden, Yunan toplumunda kadın algısı üzerinde bir değerlendirmesini yaptığımız çalışmamızda ilk olarak değişime hiçbir zaman uğramayan cinsiyet eşitsizliğini tekrardan gördük. Erkek egemenliğinin genel olarak baskın güç olması, en Eskiçağlardan beri okur-yazarlığın erkeklerin sadece hakkı olarak görülmesi, yazıya aktarılan her mitin erkek kaleminden çıkmış olmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, eserleri kaleme alan erkekler kendi cinslerini ayrıcalık kattığı gibi, hayatlarındaki olumsuz olayları karşı cinse atfetmekten geri kalmamışlardır. Burada

şunu da vurgulamak gerekir, üst tabaka ya da siyasi gücü elinde tutanların iç dünyalarında nasıl bir kadın-erkek algısı var ise eserler, mitlerde ona göre şekillenmiştir.

Erkek egemenliğinin zirvede olduğu bu çağda, kadının varlığını sadece savaşlar çıkararak ya da insanlarda aşkı yaratan tanrıça figürlerini inceleyerek anlayabiliyoruz. Başlangıç hikâyeleri farklı dahi olsa taşıdıkları misyonlar benzerdir. Erkek bir tanrıya tapınmayı merkeze alan dinler, kadınları erkeklerle ve erkek otoritesine psikolojik bağımlılık halinde tutan "ruh halleri" ve "motivasyonlar" yaratırken, aynı zamanda babaların ve oğulların toplum kurumlarındaki siyasi ve sosyal otoritesini meşrulaştırmıştır. Tanrısallığın yalnızca erkek imgeleri etrafında odaklanan dini sembol sistemleri, kadın gücünün asla tamamen meşru veya tamamen faydalı olamayacağı izlenimini yaratmaya çalışmıştır. Bu sebeple kadın tanrıçalara daha çok inanarak yaşayanların kendi varlıklarını inançları ile ispat etmek istemesine kadınlar olduğu akla gelmektedir.

Bibliyografya

ERHAT, A., 2003. *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

HESİODOS, 2019. *Theogonia & İşler ve Güçler*, Çev.: A. Erhat-S. Eyüpoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

HOMEROS, 2004. *İlyada*, (çev. A. Erhat- A. Kadir), Can Yayınları, İstanbul.

HOMER, 1919,1924, 1927, 1930, 1938, 1945. *The Odyssey*, (Eng. trnsl. A. T. Murray), Harvard University Press, London.

HOWATSON, M. C., 2015. *Oxford Antikçağ Sözlüğü*, Çev.: F. Ersöz, 2. Baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul.

KITABI-I MUKADDES, 2000. Haz. Kitabı-ı Mukaddes Şirketi, Lütuf Yayıncılık, İstanbul.

KRAMER, S. N., 1999. *Sümer Mitolojisi*, Çev.: H. Koyukan, Kabalıcı Yayınları, İstanbul.

ANDREADI, I. 2013. "On Women in Ancient Greek Culture, Drama and Education" *International Journal of Scientific Research and Management (IJSRM)* Volume 11, Issue: 6, 2796-2805.

MCCLURE, L. K., 2023. *Doğumdan Ölüme Klasik Antikitede Kadınlar*, (çev. G. Günata), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ÖZCAN ELÇİ, D., 2018. "Doğu ve Batı Mitolojilerinde Kadın İmgesi: Tanrıçalar", *Atlas International Refereed Journal On Social Sciences*, Vol 4, Issue:11, August, 826-840.

SAPPHO, 2007. *The Poetry of Sappho*. (trnsl. J. Powell) Oxford University Press.

SEITKASIMOAVA, Z. A. 2019. "Status of Women in Ancient Greece", *Open Journal for Anthropological Studies*, 3(2), 49-54.

TAŞDÖNER, K. 2021. "Eskiçağ Dünyasında Tanrı-kral İmaji Örneklemeleri Üzerine Bir Değerlendirme" *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:14, Sayı:39, ss. 616-636.

XENOPHON, 1997. *Memorabilia-Oeconomicus-Symposium-Apology*. (trnsl. E.C. Marchant& O.J. Todd). Harvard University Press, Massachuset